

GEOGRAFI 7-9

JAN WIKLUND

KARIN WAKEHAM

CAPENSIS FÖRLAG AB

SPRÅKGRANSKNING
Elin Herrmann

VÄRDEFULLA SYNPKTER PÅ INNEHÅLLET
*Minna Hansson, Julia Lindholm,
Lennart Malmborg och Simon Wiklund*

*Capensis förlag AB
Falköping
www.capensis.se
e-postadress: info@capensis.se*

© 2013 *Capensis förlag AB, Jan Wiklund
och Karin Wakeham*

ISBN-13:978-91-85887-78-1

*Andra reviderade upplagan 2015
Tredje tryckningen (februari 2017)
Tryck: Bulls Graphics AB, Halmstad*

*Redaktör och grafik:
Jan Wiklund*

*Framsida: Dogon valley, Mali
John Crane*

Baksida: Bilder från sidorna 9, 53 och 127

Boken är skyddad av upphovsrättslagen

TILL ELEVER, FÖRÄLDRAR OCH LÄRARE

Vi som har skrivit den här läroboken har utgått från tre mycket viktiga principer:

- ◇ Att följa kursplanen.
- ◇ Att ha en tydlig struktur.
- ◇ Att göra geografi enkelt att förstå.

Kursplanen

Skolverkets nya kursplaner för grundskolan trädde i kraft år 2011. Kursplanen i geografi och anvisningarna som finns i anslutning till den har ökat lärarens arbetsbelastning. Med vår geografibok vill vi underlätta arbetet för läraren. Det som presenteras i boken följer den nya kursplanen. Ingen extra tid kommer att behövas för att välja ut det som är relevant.

Struktur

Kursplanen i geografi består av syfte, centralt innehåll och kunskapskrav. Det centrala innehållet är indelat i tre kunskapsområden. Boken är uppdelad efter dessa: *Geografins metoder, begrepp och arbetsätt*, *Livsmiljöer* och *Miljö, människor och hållbarhetsfrågor*.

Till varje kunskapsområde finns fyra kapitel. Kapitlens namn visar tydligt vilket centralt innehåll som behandlas. När boken är strukturerad på det här sättet kan elever, föräldrar och lärare lättare se vad i kursplanen som tas upp.

Bokens tydliga struktur tror vi underlättar för tematiska eller ämnesövergripande arbetsformer. Det blir enkelt att se vilket centralt innehåll som kommer att behandlas. Boken kan därför läsas i vilken ordning som helst - innehållet är inte knutet till en bestämd årskurs! Vi rekommenderar dock att kapitlet om fattigdom och ohälsa läses i årskurs nio.

Boken ska ses som en vidareutveckling av det som redan har studerats i årskurs 4-6. Vi har ändå valt att repetera visst ämnesinnehåll, till exempel naturlandskapets processer. Det är nämligen viktigt att ha just de kunskaperna aktuella när fältstudier görs och när naturkatastrofer behandlas.

Vill du som lärare läsa mer om hur högstadiegeografien kan organiseras utifrån den här boken? På Capensis webbplats, www.capensis.se, finns ett gratis kommentarmaterial att ladda ner.

Enkelt

Vi som har författat boken tycker att geografi är roligt. Vi är genuint intresserade av ämnet och vi vill presentera det på ett enkelt sätt genom att:

1. Använda korta meningar.
2. Endast införa ett fåtal nya begrepp på varje sida och använda dem ofta i grafik, brödtext, bildtext och frågor.
3. I slutet av flera kapitel presentera ytterligare geografiska begrepp under rubriken "Fler ord och begrepp".

Lycka till önskar Karin och Jan!

INTRODUKTION TILL GEOGRAFI

Det är viktigt att studera geografi! Geografi beskriver var platser finns, hur de ser ut, vad som är typiskt för dem och varför de ser ut som de gör. Geografi studerar också hur människor lever på olika platser och hur de försöker anpassa sig och sin omgivning för att kunna leva ett så bra liv som möjligt.

Geografiämnet beskriver såväl samspelet mellan människan och naturen såsom samspelet mellan olika platser. Perspektivet i geografi kan vara både lokalt och globalt. Man kan se geografiämnet som en kikare som vi använder för att studera omvärlden. Vi kan zooma in och zooma ut. Hur ser naturen ut? På vilket sätt har människorna påverkat naturen där du bor? Var vill du bo när du är vuxen? Varifrån kommer din mat? Hur har den odlats? Hur lever de som har odlat bomullen som finns i dina kläder? Varför är en miljard människor undernärda (kroniskt hungriga) i världen? Geografi hjälper oss att förstå vår omvärld.

Geografi är ett ämne som beskriver historien, nuet och den viktiga framtiden. Aldrig någonsin i världshistorien har så mycket förändrats så snabbt och på så många olika platser som nu. Gamla länder faller sönder och det uppstår nya. Med kunskaper i geografi kan man lättare föreställa sig och förstå vad som kan komma att hända i framtiden, men exakt hur världen kommer att se ut framöver vet vi inte.

När du har kunskap om hur framtiden kan komma att se ut har du också ansvar för och stora möjligheter att påverka. Det handlar till exempel om viktiga framtidsfrågor såsom klimatförändringen och en rättvis fördelning av naturens resurser.

Geografi är världens och framtidens ämne!

Bron över floden Neretva, Mostar, Bosnien-Hercegovina. År 1993 bombades den 437 år gamla bron Stari Most sönder under kriget i Bosnien. Bron återuppbyggdes och invigdes år 2004. Människan bygger både bokstavligen och bildligt broar mellan världens folk. Många hoppas att den nya Stari Most ska bli ett fredsmonument. Floden Neretva delar Mostar i en kroatisk och en bosniakisk del. Människorna på bron bevittnar den årliga dyktävlingen i det iskalla vattnet.

INNEHÅLL

GEOGRAFINS VERKTYG	9	ANALYS AV GEOGRAFISKA DATA	26
NAMNGEOGRAFI	10	Skördarnas storlek i Sverige	27
Övning: Städer och länder	11	Geografiskt informationssystem - GIS	28
Övning: Öar, bergskedjor och berg	12	Övning: Tolka flygbild och karta - 2	29
Övning: Öknar, floder och vatten	13	Flyg- och satellitbilder	30
Övning: Regioner	14	Övning: SCB:s statistikatlas	32
Övning: Nyheter från hela världen	15	Övning: Internet	32
		Övning: Tolka en tematisk karta	33
KARTANS INNEHÅLL	16	NATURLANDSKAP	34
Kartan	17	Vittring	35
En bestämd plats på kartan	18	Erosion	36
Övning: Absolut läge	19	Högsta kustlinjen	38
Övning: Relativt läge	19	Jordarter	40
Övning: Tolka flygbild och karta - 1	20	Isälvsavlagringar	42
Skala	22	Ändmorän	44
Övning: Skala	22	Jordtäcket efter istiden	45
Övning: Gör en egen karta	23	Mineral	46
Övning: Mental karta	24	Bergarter	47
Övning: Närmast större stad	24	Sveriges berggrund	48
Övning: Att göra en vägbeskrivning	25	Naturlandskap i Sverige	49
		Täktlandskap	50
		Fler ord och begrepp	51

Flygbild någonstans över Peru.

LIVSMILJÖER	53	MÄNNISKANS FÖRSÖRJNING	92
KLIMAT	54	Jordbrukets utveckling	93
Kallare på hög höjd	56	Näringslivets förändring	94
Havet påverkar klimatet	57	Transport av varor	96
Nederbörd	58	Var ligger företagen?	98
Vattnets kretslopp	59	Skogsindustrin i Sverige	99
Vind	60	Var ligger järn- och stålverken?	100
Monsun	61	Globalisering	102
Jordens klimatzoner	62	För- och nackdelar med globalisering	103
Tropiska klimat	63	Världshandelns utveckling	104
Torra klimat	64	Internationell handel	106
Varmtempererade klimat	65	Tänk globalt, handla lokalt?	108
Kalltempererade klimat	66	Övning: Hur globaliserad är du?	109
Polarklimat	67	Fler ord och begrepp	110
Sveriges klimat	68	Frågor till texten	111
Fler ord och begrepp	69	BEFOLKNINGSFÖRDELNING	112
Övning: Bildanalys	70	Var bor vi?	113
Frågor till texten	72	Migration	114
Övning: Stämmer väderprognoserna?	73	Integration, assimilering och segregation	115
KLIMATFÖRÄNDRINGAR	74	Typiskt svenskt	116
Efter istiden	76	Urbanisering	118
Dagens klimatförändring	78	Städernas för- och nackdelar	119
Klimatforskning	80	Några världsstäder	120
Permafrost och klimatförändring	81	Kåkstäder	121
Havsströmmar	82	Exemplet Stockholm	122
El Niño och La Niña	83	Övning: Fältstudier i din tätort	123
Korallrev	84	Övning: Din familj och din framtid	124
Havets nivåförändringar	85	Fler ord och begrepp	125
Ökenspridning	86	Frågor till texten	126
Livsmedelsförsörjning i framtiden	87		
Klimatförändringen i Sverige	88		
Vem kan man lita på?	89		
Övning: Klimatförändring eller inte?	89		
Fler ord och begrepp	90		
Frågor till texten	91		

MILJÖ, MÄNNISKOR OCH HÅLLBARHET 127

INTRESSEKONFLIKTER OM

NATURRESURSER 128

Resurshushållning	130
Överbefolkning	131
Det ekologiska fotavtrycket	132
Vad krävs för att belasta miljön mindre?	133
Makten över naturen	134
Land grabbing	135
Överfiske	136
Köttproduktionens miljöpåverkan	138
Peak fosfor	140
Konstbevattning	141
Exemplet Nilen	142
Exemplet Arktis	143
Världens energitillförsel	144
Fler ord och begrepp	146
Frågor till texten	146

FÖRNYBAR ENERGI 148

Energi, klimat och politik	149
Framtidens energi	150
Biodrivmedel	153
Koldioxidbantning	154
Sveriges energi	156
Fler ord och begrepp	157
Frågor till texten	157

SÅRBARA PLATSER 158

Naturkatastrofer	159
Jordens inre	160
Plattektonik	161
Plattgränser	162
Vulkaner	164
Jordbävningar	165
Översvämningar	166
Tsunami	167
Hotade kuster	168
Långvarig torra	169

Sverige och sårbarhet	170
Exemplet Väneren	172
Exemplet Kristianstad	173
Fler ord och begrepp	174
Övning: Risk för översvämning	174
Frågor till texten	175

FATTIGDOM OCH OHÄLSA 176

Agenda 2030	177
Olika typer av fattigdom	178
Odlingsförutsättningar	180
Vattenbrist	182
Naturlig folkökning	184
Befolkningspyramiden	186
Begränsade utbildningsmöjligheter	188
Brister på arbetsmarknaden	189
Äga egendom och lån av pengar	190
Problem vid handel	191
Dålig infrastruktur	192
Korruption	193
Övning: Länder i långvarig kris	193
Att vara fattig - några exempel	194
Att leva länge	196
Sårbara grupper	197
Sjukdomar	198
Övning: HIV i världen	200
Tillgång till sjukvård	201
Övning: Sydostasien	202
Fast i fattigdom?	204
Arbete för en bättre värld	205
Hållbar utveckling - en bakgrund	206
Övning: En hållbar kommun	208
Övning: Hållbara produkter	208
Övning: Privat bistånd	209
Övning: Iris fabrik	209
Fler ord och begrepp	210
Frågor till texten	210

REGISTER 213

VÄRLDSKARTA 216

BILDFÖRTECKNING 218